

שיטה א': יש מצוה (רמב"ם כפשוטו) - המשך

א. מגיד משנה הלכות אישות פרק א:ד

והבא על האשה שלא לשם אישות עובר בעשה, דרחמנא אמר "כי יקח איש אשה ובעלה" והיתה לו לאשה [ע"י דברים כא:ג] - כשירצה לבא עליה יהיה באישות.

ב. קונטרסי שיעורים קידושין א:טו

וצ"ל דגם לרמב"ם ור' יחיאל מצות קידושין תליא במצות פריה ורביה, וכל שאינו מחוייב בפריה ורביה גם במצות קידושין אינו מחוייב.

שיטה ב': אין מצוה אלא הכשר לפו"ר (רא"ש)

ג. ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) עשין עשה סט

מקח כסף ושטר וביאה במ באשה תריד. לכאורה נראה דהכוונה למצות קידושין אשה שמנה הרמב"ם בסה"מ (עשין רי"ג)... ולכן נראה דרבינו הגאון ז"ל אין כוונתו כאן למנות מ"ע דכי יקח איש אשה ובעלה. וס"ל כדעת הרא"ש דאין בזה שום מצוה כלל מטעם שביארנו. אבל כוונתו כאן למצות עשה דפרו ורבו. וס"ל דמצות קידושין ונשואי אשה אינה אלא מצות פו"ר.

ד. הר"ן על הרי"ף מסכת קידושין דף טז עמוד ב

אשמעינן מתניתין דמצוה בה יותר מבשלוחה דאע"ג דאשה אינה מצוה בפריה ורביה מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו...

ה. הר"ן על הרי"ף מסכת כתובות דף ב עמוד א

ואם תאמר היכן מצינו ברכה כגון זו שמברכין על האסור והלא אין מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט ועוד מה [ענין להזכיר בברכה זו עריות ועוד למה] אין מברכין במטבע קצר אשר קדשנו על הקדושין כשם שמברכין על כל המצות במטבע קצר על המילה ועל השחיטה...

ו. רא"ש מסכת כתובות פרק א סימן יב

ויש שכתבו שצריך לעשות אחר האירוסין דילמא הדרא בה האשה והוא לה ברכה לבטלה. ועוד שבכל המצות לפי שמזכירין עשיית המצוה מברכין עליהן עובר לעשייתן אבל כאן אין מברכין אשר קדשנו לקדש האשה וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתן...

יש מקשין על נוסח ברכה זו למה אין מברכין "אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה"! ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה, והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט! ועוד מה ענין להזכיר עריות בכאן? ועוד מה לנו להזכיר חופה בכאן, כיון שמברכין ברכת ארוסין בבית האירוסין ובלא חופה?

ונ"ל כי ברכה זו אינה לעשיית המצוה, כי פריה ורביה היינו קיום המצוה, ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחוייב לקדש אשה...

וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות. והזכירו בו איסור ארוסות והיתר נשואות בחופה וקידושין שלא יטעה אדם לומר שהברכה של קידושין נתקנה להתירה לו, לכך הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת הכלה. ולהכי נמי הקדימו חופה לקידושין לומר "והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה שאחר ברכת הקידושין".

ז. שו"ת הרא"ש כלל כו סימן א

וששאלת שמצאת כתוב בשאלות ותשובות על שם רבי יצחק אלפסי ז"ל שאין לברך ברכת אירוסין אלא קודם הקידושין. וכן ברכת להכניסו בבריתו קודם גמר המילה, לפי שכל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן. ודאי כן הוא כמו שכתבת והמברך אחר הקידושין טועה הוא ומחזירין אותו.

ח. שו"ת משנה הלכות חלק יז סימן נט

והנה ברכה זו ליתא בגמ' והגאונים תיקנו ברכה זו ["אשר צג"], וע"י רמב"ן פסחים ז' ע"ב וחי' הר"ן שם, ונלפענ"ד דתלוי במחלוקת אי ברכת הקידושין הוא ברכת המצוות שמצוה לקדש או שהוא ברכת הודאה, וכפי מה שכתב הרא"ש שעיקר המצוה הוא פו"ר והקידושין הוה כהכנה והכשר למצוה...

ט. משנה גיטין ד:ה (גיטין מא.-:)

מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל. אמרו לו בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו בן חורין, בת חורין אי אפשר שכבר חציו עבד! יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר (ישעיה מ"ה) "לא תהו בראה לשבת יצרה"! אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חציו דמיו. וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי:

י. תוספות מסכת גיטין דף מא עמוד ב "לא"

הא דלא נקט קרא דפרו ורבו משום... וה"ר יצחק ברבי מרדכי מפרש דנקט לשבת יצרה משום דשייך אף בצד עבדות, אבל פרו ורבו לא שייך אלא בצד חירות.

יא. יבמות כ ע"א

"אלמנה לכהן גדול [חולצת ולא מתייבמת]" קפסיק ותני "לא שנא [אלמנה] מן הנשואין ולא שנא מן האירוסין." בשלמא מן הנשואין, עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, אלא מן האירוסין לא תעשה גרידא הוא, יבא עשה וידחה לא תעשה!

יב. ספר חרדים מצוות עשה פרק ד:יה

לברך כהן את ישראל שנאמר "כה תברכו את בני ישראל" וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכונים לכם לקבל ברכתם כדבר ד' הם נמי בכלל המצוה...

יג. קונטרסי שיעורים קידושין א:טו

ואפשר לומר דאין כוונת שמואל דחייב לקדש ומקיים מצוה בקידושין, דאיה"נ דאין בקידושין שום מצוה, רק אם עומד בלא אשה עובר בלאו ד"לא טוב היות האדם לבדו"...

שיטות ג-ד-ה: מצוה אחרת – שבת, ודבק באשתו, מצוה קיומית

יד. ספר הלכות גדולות הקדמה

אלו פרשיות חוקים ומשפטים המסורים לצבור:

(א) פרשת סנהדרי גדולה וקטנה דיני נפשות ודיני ממונות עבד עברי [עמוד יט] ומוכר עצמו ומכרוהו ב"ד ונמכר לנכרי ואמה עבריה. (ב) פרשת שש ערי מקלט ומ"ב עיר. (ג) פרשת נזיקין החובל בחבירו ונוגח ונוגף וגונב וממונות. (ד) פרשת משכן וכל כליו... (נט) פרשת לקוחין וגרושין.

טו. נאור גלעד, מצוות קידושין, שיר למעלות ב'

ונראה לענ"ד שלמרות היות מצוה זו מוטלת על כל אחד ואחד מהציבור, היא נובעת מן הציבורי שבה, שזוהי בעצם הסיבה לקיום ישוב העולם – על ידי מצוה זו של קידושין. ובגמרא אכן מצאנו כי מצוה זו של נשיאת אישה מתורצת בטעם של "לא תהו בראה לשבת יצרה".

טז. ספר מצוות קטן מצוה קפג

לקדש את האשה דכתיב (דברים כ"ב) "כי יקה איש אשה." וגם לבני נח כתיב "ודבק באשתו", מכאן שאדם מצווה להיות לו אשה מיוחדת לשמו ואפילו לבני נח, באו לסיני ניתוספו להם קדושין.

יז. ר' שלמה פישר, חידושי בית ישי, חידושים וביאורי סוגיות כג, הערה יב

מצוה פירושו דבר שנצטוו עליו, ואם נצטוו היאך היא רשות? אלא לא משכחת לה אלא בגוונא של טפלות, דהיינו לענין מש"כ הראב"ד לגבי נשים במ"ע שהז"ג, דהואיל ויש שם מצוה גמורה לאנשים, יש על המעשה שם המצוה אף כשאשה עושאתו.

שיטה ו': נישואין היא המצוה

יח. הר"ן על הרי"ף מסכת כתובות דף ב.-:

ואם תאמר היכן מצינו ברכה כגון זו שמברכין על האסור, והלא אין מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט! ועוד מה [ענין להזכיר בברכה זו עריות! ועוד למה] אין מברכין במטבע קצר אשר קדשנו על הקדושין כשם שמברכין על כל המצות במטבע קצר על המילה ועל השחיטה? י"ל דודאי אין ברכה זו ברכת המצוה ממש, שא"א לברך כפי מה שראוי בברכת המצות שאין לברך בשעת קדושין "אשר קדשנו וצונו על הקדושין" משום דאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה כי הא דאכתי מיחסרה מסירה לחופה ובשעת כניסה לחופה נמי א"א לו לברך על קדושין וחופה כיון שכבר קדש מזמן מרובה. וכשבא לקדש ולכנוס כאחת ג"כ לא ראו לתקן לו ברכה בפני עצמה כדי שיהא טופס ברכה שוה לכל.

וכיון דברכת מצוה ממש [לא הוי, אעפ"כ] לא רצו להוציא מצוה זו בלא ברכה כלל, ותקנו לברך בה על קדושתן של ישראל והיינו שהקב"ה בחר בהם וקדשן בענין זווג באסור להם ובמותר להם, והיינו שצונו על העריות. וכדי שלא יטעה השומע לומר שבקדושין אלו בלבד הותרו המותרות הוצרכו לומר ואסר לנו את הארוסות בלאו דלא תסור, ולהזכיר היתירן דהיינו ע"י חופה וקדושין...

יט. חידושי הרישב"א מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ומ"מ יש לשאול טעם למה אין מברכין ברכת המצות על הקידושין, והרמב"ן ז"ל נתן טעם לדבר, שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה (מנחות מ"ב ב') וזו אינה נגמרת אלא בחופה...

כ. כסף משנה הלכות אישות פרק א הלכה ב

כתב הר"א בנו של רבינו שהקשו לו על מה שכתב רבינו "מצות עשה של תורה לקדש את האשה", ממ"ש בפרק אלו מגלחין (מ"ק דף יח) "לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא לארס דלא עביד מצוה שאסור אלא אפילו לישא דקא עביד מצוה נמי אסור." ותירץ שבמנין המצות בתחלת ההלכה אמר שהמצוה לישא אשה בכתובה וקידושין, ולא אמר לקדש אשה. וזה שאמר "וליקוחין אלו מצות עשה" לפי שהיא תחלת מצות הנישואין, אבל אירוסין בלא נישואין ודאי לא השלים המצוה עדיין:

כא. ספר המצוות לרמב"ם סדר המצוות - מצוות עשה

ריב, ריג פריה ורביה ולבעול בקידושין.

כב. ספר המצוות לרמב"ם מצוות עשה ריג

והמצוה הרי"ג היא שצונו לבעול בקדושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בביאה. וזו היא מצות קדושין. והרמז עליו אמרו (תצא כד) כי יקח איש אשה ובעלה וגו', הורה שהוא יקנה בבעילה (קדושין ד ב')...

כג. רמב"ם הלכות אישות פרק א:א-ב

א: קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובעלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר +דברים כ"ב+ כי יקח איש אשה ובא אליה.

ב: ולקוחין אלו מצות עשה של תורה הם, ובאחד משלשה דברים האשה נקנית, בכסף או בשטר או בביאה, בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים, ולקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום, ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת.

כד. רמב"ם הלכות אישות פרק ג:כג

כל המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש, כדרך שמברכין קודם כל המצות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה.

כה. רמב"ם הלכות ברכות פרק יא:ה

העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה, חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש להניח תפילין, ואחר שישב בישב בסוכה וכן כל כיוצא באלו.

שיטות ז-ה: קידושין היא הדרך המחוייבת לחיי אישות

כו. מהרי"ט על רי"ף ריש מס' קידושין, לפי ציטוט קונטרסי שיעורים קידושין א:יד

לאו הבא מכלל עשה הוא, כדרך שמנה הרב מצות שחיטה וכמה מצות עשה שהם איסורים הבאים מכלל עשה.

כז. מגיד משנה הלכות אישות פרק א הלכה ד

ובספרי נראה בבאור שלא "לא תהיה קדשה" בא להזהיר על ביאת הפנויה כמה שכתב רבינו... ואפשר לומר שכתוב זה הוא כדברי המתרגם שהוא אזהרה לשפחה, והבא על האשה שלא לשם אישות, עובר בעשה, דרחמנא אמר "כי יקח איש אשה ובעלה והיתה לו לאשה" - כשירצה לבא עליה יהיה באישות.

כח. שו"ת הריב"ש סימן שצה

ולפי דבריו שכתבת שהיא [הפילגש, שאין בה קידושין] מותרת גמורה רק שלא קיים מצות אישות, א"כ דוד עבר על מצות עשה כשלקח הפלגשים, והרי הוא כלובש טלית בלא ציצית, ואיך היא מותרת גמורה ועובר בביאתה על מצות עשה? והמצוה הזו [של קידושין] מנאה מכלל המצות, הרמב"ן ז"ל והר"ם מקוצי ור"י מקורביל ז"ל. ולשון הרמב"ם ז"ל במצוה זו "לבעול בקדושין." ואין מצוה זו לישא אשה אחת לבד בקידושין ויקח אחרות בלא קדושין מדקרי בפרק משילין (ל"ו:): "משום רשות" בשיש לו אשה ובנים, דהתם ר"ל שאינו מחוייב ליקח אשה לקיים מצוה זו, אבל לעולם אם ירצה, חייב ליקח בקדושין כל הנשים שיקח ואפילו הן ק'. והוא מקיים בכל אחת מצות עשה, ומברך ברכת ארוסין, וכל שיבא על אחת מהן בלא קדושין עבר על מצות עשה. ואם יחזה לפלגש כ"ש שעבר על מצוה זו שהרי לוקח אשה בלא קדושין.

כט. המקנה מסכת קידושין דף מא עמוד א

מצוה בה יותר מבשלוחה וכו'. הנה הר"ן והיש"ש נדחקו בטעמא ד"מצוה בה" אף דקיי"ל דאשה אינה מצווה על פרי' ורבי'. ויותר נראה דמכאן ראי' לשיטת התוס' בגיטין דף מ"א ע"ב דאף דקיי"ל דאשה אינה מצווה על פרי' ורבי' מ"מ היא מצווה על עשה דשבת יצרה... ותו נראה דאף שאינה מצווה על פרי' ורבי', מ"מ כיון שהיא רוצה להנשא לאיש אסורה להיבעל לו בלא קידושין משום לא תהי' קדשה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' אישות. א"כ הוי הקידושין מצוה כמו מצות שחיטה והפרשת תרומה ושילוח הקן דאינו מצווה על השחיטה ועל הפרשת תרומה אלא אם רוצה לאכול אסור בלא שחיטה ובלא הפרשה, וכן בשילוח הקן דאינו מצווה לשלוח אלא אם רוצה ליקח הבנים וכיוצא בהן רבים ואפ"ה מברכים עליהן אשר קדשנו במצוותיו וממילא שייך בהן "מצוה בה יותר מבשלוחה".

ל. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת קידושין פרק א משנה א

וסדר הקדושין בביאה שיתיחד עמה בפני עדים לשם קדושין, ואין קדושין יותר מבוארים מאלה וזה הוא שנתפרש בתורה שנ' ובא אליה ובעלה בביאה תעשה בעולת בעל.

לא. מגיד משנה הלכות אישות פרק ג הלכה כג

וגירסת ספרינו "וצונו על העריות" ובספרי רבינו "והבדילנו מן העריות" וגירסא נכונה היא, והוא על מה שאמרו קדושים תהיו הוו פרושין מן העריות.